

SANJA PERIĆ GAVRANČIĆ
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16
HR-10000 Zagreb
speric@ihjj.hr

LATINSKA ONIMIJA U PREVODITELJSKOJ PRAKSI ĐURE FERIĆA (1739.–1820.)

U radu se analizira onimijska građa u Ferićevu prijevodu Fedrovih basna te samoprijevodu vlastitih latinskih basna. Uočavaju se postupci kojima se autor prijevoda služi radi ostvarivanja prijevodne ekvivalencije, a specifične prilagodbe latinskih onima razvrstavaju se prema postavkama odabrane traduktološke teorije. Nastoji se utvrditi postoji li na razini posebnoga leksika razlika u metodologiji prevođenja tuđega i vlastitoga teksta.

1. Uvod

Latinski onimi i njihovi hrvatski ekvivalenti koji se analiziraju u ovom radu preuzeti su iz dvaju izvora. Prvi je dvojezično izdanje Fedrovih basna u prijevodu latinista Đure Ferića objavljeno u Dubrovniku 1813. godine. S obzirom na činjenicu da je to Ferićevo djelo godinama bilo dijelom obavezne školske lektire, ono može pružiti vjerodostojnu sliku o načinima prilagodbe onimije antičkoga podrijetla u jeziku dubrovačke književnosti toga vremena. Drugi su izvor Ferićeve autorske basne u latinskom izvorniku (Dubrovnik 1794.) i njihovoj hrvatskoj inačici sastavljenoj naknadno iz pera istoga autora.¹ U skladu s Ferićevim literarnim interesom i žanrovskom orijentacijom njegove vlastite basne ne zaostaju za Fedrovima po zastupljenosti antičkoga

¹ Zbirka od 113 latinskih basna *Fabulae ab Illyricis adagiis desumptae*, objavljena 1794. godine u Dubrovniku, Ferićevo je prvo veće originalno djelo. Basne su prema njegovoj zamisli nastale kao dopuna i tematska razrada *ilirskih* poslovice u okviru prvotne namjere objavljivanja i propagiranja narodne mudrosti i materinskoga jezika. Do 1804. godine završio je drugu, do sada neobjavlenu zbirku od 346 latinskih basna i njima pripadajućih poslovice s drukčijim naslovom – *Adagia Illyrica fabulis explicata*, ali s istom koncepcijom. Naknadno je sastavio hrvatski prijevod svojih basna u tradicionalnom stihu starije dubrovačke književnosti (u dvanaesteru s dvostrukom rimom) nazvavši ih *priczama* (*pričicama*).

onomastičkoga inventara no pokazuju i usmjeravanje prema njemu suvremenom literarnom ili geografskom kontekstu. Usporedna analiza latinskih i hrvatskih onima otkrit će nam kojim se prevoditeljskim postupcima Ferić služio te kakve su prilagodbe latinskoga onomastičkoga materijala potvrđene u Ferićevu prijevodu i samoprijevodu. Na kraju ćemo pokušati odgovoriti na pitanje postoji li razlika u metodologiji prevođenja unutar dva promatrana korpusa.

2. Metodološke pretpostavke

Onomastička će se građa u ovom radu promatrati s aspekta prijevodne ekvivalencije i to u odnosu na kategorije što su ih sedamdesetih godina prošloga stoljeća uspostavili ruski teoretičari lingvističkom koncepcijom teorije prevođenja.² Polazište za konkretnu analizu, model prijevodnoga procesa L. S. Barhudarova,³ utemeljen je na tezi o tri osnovna tipa odnosa u koje može stupiti jezični znak odnosno tri razine jezičnih značenja: referencijalno,⁴ pragmatičko⁵ i unutarlingvističko značenje⁶ jezičnoga znaka. Problem prenošenja različitih tipova i razina jezičnih značenja iz originalnog teksta u prijevod jest problem prijevodne ekvivalencije i stupnja njezine realizacije, koje Barhudarov smatra ključnim pitanjem teorije prevođenja. Slučajevi potpune ekvivalencije relativno su rijetki, a mogući su u riječima posebnoga leksika (vlastita imena, zemljopisni nazivi, imena mjeseci, dana i sl.) koje su u pravilu jednoznačne i u polazišnom i u ciljnom jeziku. U primjerima potpunoga izostanka ekvivalenta za leksičku jedinicu jednoga jezika u leksičkom korpusu drugoga jezika riječ je o tzv. bezekvivalentnom leksiku (Barhudarov 1975: 94).

---

² Barhudarov, Komissarov i drugi. Neki autori taj pravac nazivaju informacijskim i teorijsko – komunikacijskim (Premur 1998: 53).

³ U: Barhudarov 1975.

⁴ Taj tip odnosa ostvaruje se između jezičnoga znaka i onoga što se njime označuje, tzv. referenta. Barhudarov upozorava i na druge termine za taj tip značenja: denotativno, pojmovno, predmetno-logičko značenje (Barhudarov 1975: 65).

⁵ Drugi se tip odnosa uspostavlja između jezičnoga znaka i sudionika jezičnoga procesa, a podrazumijeva subjektivni stav prema referentima. Takvi emocionalni, ekspresivni ili stilistički odnosi ostvaruju se u pragmatičkom značenju. Barhudarov upućuje na druge termine za označavanje toga tipa značenja: konotativno značenje, emotivno značenje i dr., ali prednost daje terminu pragmatički jer smatra da on pokriva sve ostale navedene termine (Barhudarov 1975: 67).

⁶ Treći tip značenja, koji proizlazi iz odnosa jezičnoga znaka s drugim znakovima istoga znakovnoga sustava, definiran je kao unutarlingvističko značenje jezičnoga znaka. Ovdje se spominju i drugi prihvaćeni termini kao što su: unutarsemiotičko značenje, koje se može primijeniti i u nejezičnim znakovnim sustavima, te lingvističko značenje (Barhudarov 1975: 68).

Barhudarov navodi postupke koji su prevoditelju na raspolaganju u rješavanju problema bezekvivalentnoga leksika: transliteracija ili transkripcija, kalk, opisni prijevod, približni prijevod ili prijevod pomoću analogije. Nemogućnost postizanja prijevodne ekvivalencije navedenim metodama zahtijeva katkad i složenije postupke, tzv. leksičko – gramatičke prijevodne transformacije koje se javljaju u nekoliko osnovnih oblika: premještanje, dopuna, ispuštanje i zamjena⁷. Analiza posebnoga leksika Ferićevih prijevoda temeljit će se na prikazanom modelu, a odabrani primjeri razvrstavat će se prema spomenutim tipovima prevoditeljskih postupaka.

3. Onimija u Ferićevu prijevodu Fedrovih basna

Pokušaj analize Ferićeva prijevoda vlastitih imena, zemljopisnih naziva i drugih onomastičkih kategorija potvrđenih u tekstu Fedrovih basna pretpostavlja odgovor na metodološko pitanje: je li riječ o slučajevima potpune ekvivalencije kakva se postiže transkripcijom odnosno fonološko-morfološkom adaptacijom ili o tzv. bezekvivalentnom leksiku⁸ koji od prevoditelja traži primjenu drugih metoda. Prema Barhudarovljevu modelu ta vrsta posebnoga leksika može pripadati objema kategorijama, ali ne postoji univerzalni kriterij koji bi odredio jasnu granicu između primjera bez ekvivalenta i onih koji u leksiku ciljnoga jezika imaju jednoznačne ekvivalente. Barhudarov ipak smatra da u kategoriju bezekvivalentnoga leksika treba ubrojiti samo ona vlastita imena i nazive koja nisu poznata govornicima drugoga jezika (Barhudarov 1975:95), a drugi autori ističu da rješenje dvojbe – transkripcija ili prijevod između ostaloga ovisi i tradiciji koja je vezana uz konkretno ime i njegov referent (Vlahov, Florin 1980:211).

Uzevši u obzir činjenicu da je riječ o tekstu antičkoga autora koji je sasvim sigurno i prije svoga hrvatskoga izdanja imao značajno mjesto u dugoj tradiciji dubrovačkoga obrazovanja i literarnoga interesa, nije potrebno posebno isticati da Fedrov onomastički inventar, kao dio antičkoga kulturnoga nasljeđa, načelno ne može imati obilježja tzv. bezekvivalentnoga leksika. Imena mitoloških i povijesnih likova, antičkih toponima i etnika imaju potvrde i u literarnim i u leksikografskim djelima koja prethode Ferićevu prijevodu. Stoga analiza Fedrova onomastičkoga materijala u Ferićevu prijevodu polazi od pretpostavke da Ferić imena ne prevodi nego transkribira, odnosno adaptira. Ipak, budući da se služio i nekim drugim metodama, pokušat ćemo utvrditi koji su mogući razlozi prevoditeljeva odustajanja od transkripcije ili adaptacije.

---

⁷ Barhudarov 1975: 97–104.

⁸ Termin rabe ruski autori Barhudarov (1975) te Vlahov i Florin (1980).

3.1. Transkripcija i fonološko – morfološka adaptacija

1.	<i>Clamore magno regem petiere a <u>Jove</u></i> (I, 2, 11)	Kraglja s' mnogo vike u <u>Jova</u> prosjahu (I, 2, 14)
2.	<i>Furtim igitur dant <u>Mercurio</u> mandata ad <u>Jovem</u></i> (I, 2, 27)	Skrovno dake u <u>Jova</u> <u>Merkuriu</u> da ima poch, (I, 2, 37)
3.	<i>... quaerit <u>Jupiter</u></i> (I, 6, 5)	... <u>Jove</u> iscte (I, 6, 5)
4.	<i><u>Linoque</u> <u>Apollo</u> sit parens, <u>Musa</u> <u>Orpheo</u></i> (III, Pr., 57)	<u>Apollo</u> i <u>Linu</u> bi Otaz, mati a slavna <u>Orfeu</u> srechnom kobi taj <u>Mufa</u> poglavna (II, Pr. 85–86)
5.	<i>Sonare cithara quos putes <u>Apollinis</u> Potare est animus nectar, quod <u>Pallas</u> mihi <u>Nuper</u> donavit: ...</i> (III, 13, 12–14)	Negh ono, ke slaga <u>Apollo</u> pod liru, I meni jednaga na um pade na viru Pivobofcja piti, ke meni <u>Pallade</u> , Ka sveghme dobor hti, skoro na dar dade. (III, 13, 17–20)
6.	<i><u>Divi</u> legerunt arbores. <u>Quercus</u> <u>Jovi</u>, <u>Et Myrtus</u> <u>Veneri</u> placuit, <u>Phaebo</u> <u>Laurea</u>, <u>Pinus</u> <u>Cybebae</u>, <u>Populus</u> <u>celsa</u> <u>Herculi</u>. <u>Minerva</u> admirans, quare steriles sumerent, <u>Interrogavit. Causam</u> dixit <u>Jupiter</u>:..</i> (III, 14, 2– 6)	<u>Jove</u> hrast obgljubi, <u>Venere</u> marcju, bor <u>Cibebe</u> drafcj bi, <u>Febu</u> ugodnij lovor. A <u>Erkul</u> odabrat topolu htje sebi, Pokoli cestokrat okrugnen gnome bi. <u>Minerva</u> priufeta cudom tad upita, S' cessa bjehu ufeta neplodna stabra ta. Das' necjeni, <u>Jove</u> recejoj, ... (III, 14, 3–9)
7.	<i>Galli <u>Cybeles</u> circum in quaestus ducere</i> (III, 17, 5)	Galli, ki bjahu <u>Cibeli</u> svechjeni, (III, 17, 5)
8.	<i>Ego, quem <u>Pierio</u> mater enixa est <u>jugo</u>, In quo <u>Tonanti</u> sancta <u>Mnemosyne</u> <u>Jovi</u> <u>Foecunda</u> novies <u>Artium</u> peperit <u>chorum</u>,...</i> (III, Pr., 17–19)	Ja <u>gore</u> dalek ne <u>Pjerske</u> kis' rodih, Gdi Vil' <u>Mnemosyne</u> poscgtena varhu svih Tegotna devetkrat viscgnem <u>Jovu</u> rodi Tej kchjeri, ... (III, Pr., 29–31)

9.	<i>Namque et superbi luget <u>Ætæe</u> domus, Et regna <u>Peliæe</u> scelere <u>Medeæe</u> jacent</i> (IV, 6, 12 – 13)	Er <u>Eta</u> u jadima gorkiem bolova <u>Kragl</u> vegli od <u>Ponta</u> , vaskolik i dvor scgnim, Cim runa flatna ta ifgubi s' porodim. A svjetlo i <u>Pelea</u> kogljeno rasuto Osta, er <u>Medea</u> ucini huda to, (IV, 6, 18 – 22)
10.	<i>... :longe quia vetustior <u>Ægea Minos</u> classe perdomuit freta</i> (IV, 6, 18 –19)	Er <u>Minos</u> , od ovih ki vele starij bi, Po valih <u>Egeovih</u> gusare pridobi (IV, 6, 33–34)
11.	<i>Quidam immolasset verrem quum sancto <u>Herculi</u></i> (V, 6, 1)	<u>Erkulu</u> vegljemu fa sdravglje nesnam tko, (V, 6, 1)
12.	<i>Arcem tyrannus occupat <u>Pisistratus</u></i> (I, 2, 5)	<u>Pifistrat</u> s' fgodom tom Tvarghjuim of voj (I, 2, 6)
13.	Caesar <u>Tiberius</u> et ejus atriensis (II, 5, naslov)	Zar <u>Tiberio</u> i dvora gnegova cjuvar (II, 5, naslov)
14.	<i>Caesar <u>Tiberius</u> quum petens <u>Neapolim</u>, In <u>Misenensem</u> villam venisset suam, <u>Quæ</u> monte summo posita <u>Luculli</u> manu, Prospectat <u>Siculum</u>, et prospicit <u>Tuscum</u> mare,</i> (II, 5, 7– 10)	K' <u>Napuli</u> iduchi <u>Tiberio Zar Rimski</u> , I u svoj buduchi doscjo dom <u>Misinski</u> , Kogh' <u>Lukul</u> varh brjega fgradi visokoga, Vas prostor s' kojega mora <u>Sicelskoga</u> <u>Mogascese</u> vidit, a dil <u>Tirenskoga</u> . (II, 5, 13–17)
15.	<i><u>Phædri</u> libellos legere si desideras, Vaces oportet, <u>Eutyche</u>, a negotiis,</i> (III, Pr., 1–2)	<u>Eutike</u> , ako sctiti hoch kgnighe <u>Fedrove</u> , Trjebaje pustiti sve na stran poslove, (III, Pr., 1–2)
16.	<i>Quod si accusator alius <u>Sejano</u> foret</i> (III, Pr., 41)	Nu daje ini ko hoch, sam <u>Sejan</u> ne fao, Na sudu meni proch osvadnik ustao, (III, Pr., 61–62)
17.	<i><u>Simonides</u>, qui scripsit egregium melos</i> (IV, 18, 2)	<u>Simonid</u> , rafnosi koga glas na sve stran', Ifvarsnih rad pjesni... (IV, 18, 2–3)

18.	<i>Quare, Particulo, quoniam caperis fabulis, Quas Aesopeas, non Aesopi nomino,</i> (V, 1, 10 – 11)	fato ti, ki me sctisc, <u>Partiklonichju</u> moj, Pricize, i chjutisc u gnima neki goj, <u>Efopske</u> koje ja fovem, ne <u>Efopove</u> ... (V, 1, 13 –15)
19.	<i>Si marmori adscriserunt Praxitelem suo Myronem argento.</i> (V, 2, 6–7)	<u>Prasitela ime</u> toj mramornu stavgljaju, Na slizi a srebarnoj <u>Mirona</u> upisaju, (V, 2, 11–12)
20.	<i>Demetrius, qui dictus est Phalereus,</i> (V, 3, 1)	<u>Demetrio</u> oni, ki <u>Falerski</u> recen bi (V, 3, 1).
21.	<i>In quis Menander, nobilis comoediis Quas ipsum ignorans, legerat Demetrius,</i> (V, 3, 9–10)	<u>Menandro</u> meu kima Pisalaz varlovit U tima scpotnima Prikafam, s' kich slovit, Koje bef znatiga <u>Demetrio</u> od prj bi Profctil, ... (V, 3, 13–16)
22.	<i>Hic est Menander scriptor</i> (V, 3, 17)	<u>Menandro</u> veliki pisalaz onoje (V, 3, 26)
23.	<i>... Quare, vir sanctissime Particulo, chartis nomen victurum meis,</i> (V, 8, 4–5)	<u>Partikul</u> fato moj rafumni (V, 8, 4–5).
24.	<i>Operam Bathyllo solitus in scena dare</i> (V, 10, 5)	<u>Batilla</u> ere svom prid pukom opchjasce (V, 10, 7)
25.	<i>Circumire coepit urbes Asiae nobiles,</i> (IV, 18, 4)	Gradova priko svih <u>Asie</u> bogate Proghje plemenitih... (IV, 18, 5–6)
26.	<i>Erat autem natus, ut ajunt, in Ceo insula</i> (IV, 18, 8)	U <u>Ceu</u> da rodise <u>otoku</u> erje glas (IV, 18, 11)
27.	<i>... Forte Clazomene prope Antiqua fuit urbs, ...</i> (IV, 18, 17–18)	Blif u tuj biasce po srechi stari grad, <u>Klazomen</u> kis' fvasce, ... (IV, 18, 27–28)
28.	<i>Quum parvas aedes sibi fundasset Socrates,</i> (III, 8, 2)	<u>Socrate</u> ... Dom sebi koi hti malahan napravit (III, 8, 3, 8)

Navedeni primjeri pokazuju da Ferić u najvećem broju slučajeva, u skladu s našom početnom pretpostavkom, Fedrov onomastički inventar ne prevodi. Širi raspon primjera ne donosi podatak o univerzalnom načelu po kojem Ferić transkribira odnosno adaptira na hrvatski jezik imena iz latinskoga predloška. Uočljiva je ipak sklonost k adaptaciji prema talijanskom modelu: vlastita imena na *-ius* (*Tiberius*, *Demetrius*) kao i ona na *-er* (*Menander*) u hrvatskome prijevodu završavaju na *-o* (*Tiberio*, *Demetrio*, *Menandro*), a imena ženskih božanstava (*Pallas*, *Venus*, *Mnemosyne*) na *-e* (*Pallade*, *Venere*, *Mnemosine*). U adaptaciji koja je identična talijanskoj zabilježeni su i pojedinačni primjeri imena poput *Apollo* (lat. *Apollo*) i *Socrate* (lat. *Socrates*) te ime kolhidskoga kralja u obliku *Eta* (lat. *Aetes*). Vjerojatno je i hrvatski *Jove* za latinski *Juppiter* nastao prilagodbom talijanske inačice *Giove*, a *Napuli* prema talijanskomu *Napoli*. Jednom zabilježena adaptacija nije u svim slučajevima dosljedno provedena pa je, primjerice, *Hercules* potvrđen kao *Erkuo* i kao *Erkul*, a *Aesopus* kao *Efopo* i *Efop*.

3.2. Prijevodne transformacije

Sljedeći odlomci, osim primjera transkripcije i fonološko-morfološke adaptacije, sadržavaju i neke druge načine prijenosa imena (i iz njih izvedenih posvojnih pridjeva) iz latinskoga u hrvatski tekst koje najvećim dijelom ulaze u kategoriju tzv. gramatičko – leksičkih prijevodnih transformacija.⁹

3.2.1. Gramatička zamjena

29.	<p><i>Utinam nec umquam <u>Pelii</u> nemoris jugo, Pinus bipenni concidisset <u>Thessala</u>: Nec ad professae mortis audacem viam Fabricasset <u>Argus</u> opere <u>Palladio</u> ratem,</i></p> <p style="text-align: right;">(IV, 6, 6 – 9)</p>	<p>Ah! Da nije <u>Tesalska</u> posjekla sjekira Bor varhu <u>Peliaska</u> kis' barda prostira, Smionu i onu plav (hodechi ka na put Nemille smarti uprav, cim iscte novi put) Nije <u>Argo</u> ofnoval s' pomochi <u>Pallade</u>, Eusinsku s'kojom val parvi on brodit stade,</p> <p style="text-align: right;">(IV, 6, 9 – 14)</p>
-----	--	---

⁹ Usp. Barhudarov 1975:102, 190.

Citirani hrvatski stihovi donose primjere tzv. gramatičkih prijevodnih transformacija.¹⁰ U prvom je slučaju riječ o zamjeni imenice u genitivu *Pelii* pridjevom *Peliaske*. Takav tip gramatičke zamjene, koji daje prednost posvojnomo pridjevu pred posvojnim genitivom, potvrđen već i u prethodno zabilježenim stihovima (III, Pr. 1 *Phaedri ... Fedrove*; V, 1, 10 *Aesopi ... Ezopove*), rezultat je sintaktičkih osobitosti hrvatskoga jezika.¹¹ No taj se postupak ne provodi dosljedno u istim okolnostima pa tako, na primjer, vlastito ime u sintagmi *gemina Ladae sidera* (IV, 21, 9) u Ferićevu prijevodu *poroda Lede... /Dva...* nije doživjelo transformaciju. S obzirom na poznatu činjenicu da je uporaba vlastitoga imena u genitivu radi isticanja posvojnosti u pjesničkom jeziku sasvim uobičajena,¹² taj primjer ne smatramo specifičnim.

Drugim se tipom gramatičke zamjene poslužio Ferić nekoliko stihova niže upotrijebivši u prijevodu imenicu u genitivu *Pallade* umjesto latinskoga posvojnoga pridjeva *Palladio*. Kako pokazuju citirani stihovi, izbor jedne od navedenih mogućnosti ovisi i o metajezicičnim okolnostima, metru ili rimi.

Takve primjere gramatičkih transformacija nije potrebno posebno izdvajati ni tumačiti, jer ne uzrokuju semantičke pomake u tekstu prijevoda. U tom smislu značajnije intervencije u odnosu na latinski izvornik predstavljaju leksičke zamjene¹³ zabilježene u Ferićevu tekstu na nekoliko mjesta:

3.2.2. Leksička zamjena

30.	Quum tristem servitutum flerent <u>Attici</u> (I, 2, 6)	Tad svoju podlofcnost <u>graghjani</u> zvile cim, (I, 2, 7)
31.	Humana effodiens ossa, thesaurum Canis <i>Invenit, et violarat quia <u>Manes</u> <u>Deos</u>,</i> (I, 26, 3–4)	Pas gljudske kopa cim kosti, blago ifnaghje; Al smeo buduch s' tim <u>martve</u> , floga snaghje. (I, 26, 3–4)

¹⁰ Usp. Barhudarov 1975:197.

¹¹ Usp. Zima 1887:197.

¹² Ibid. 197.

¹³ Barhudarov 1975:128, 194, 210.

32.	<p><i>Coelo receptus propter virtutem Hercules , Quum gratulantes persalutasset Deos, Veniente Pluto, qui Fortunae est filius,</i></p> <p>(IV, 11, 2–4)</p>	<p>Vitefctvo fa svoje <u>Erkuo</u> kada bi, Trude i fa mnogoje jur primjen na nebi, On pođdrav <u>Bogovim</u> (ko harnos prośjasce) Po redu, i hvale svim sarcjano davasce. I <u>Pluto</u> k'gnem tadaj na svarhu dohodi <u>Nestavna</u> koga taj <u>Bofciza</u> porodi.</p> <p>(IV, 11, 3–8)</p>
33.	<p><i>Quid ergo possum facere tibi, lector Cato</i></p> <p>(IV, 6, 21)</p>	<p>Scto tebi dakle vech, <u>Sctioce mudri</u>, ja Ucinit mogu, ...</p> <p>(IV, 6, 37–38)</p>

Zamjena vlastitoga imena općom imenicom (ili pridjevom), kakvu je proveo Ferić prevevši *Attici kao graghjani* (primjer 30.), *Manes Deos kao martve* (primjer 31.), *Fortunae kao Nestavna... Bosciza* (primjer 32.) te *lector Cato* kao *Sctioce mudri* (primjer 33.), u Barhudarovljevu se modelu naziva generalizacijom¹⁴. Taj je postupak, u situaciji kada postoji odgovarajući leksički ekvivalent na referencijalnoj razini, nerijetko uvjetovan i potrebom za prijenosom pragmatičkoga značenja, odnosno onih informacija koje u polazišnom tekstu nisu izravno iskazane (Barhudarov 1975:128), a prevoditelj ih želi prenijeti čitatelju prijevoda jer ih smatra važnima za razumijevanje.

Sličnu je namjeru možda imao i Ferić primijenivši načelo generalizacije u nekoliko navedenih primjera leksičkih zamjena, premda se čini da takvi, relativno rijetki, zahvati u njegovu tekstu mogu biti i posljedica drugih kriterija. Na taj nas zaključak navode stihovi (primjer 32.) u kojima ime *Fortuna* (u prijevodu *Nestavna ... Bosciza*) podliježe generalizaciji, ali ne i imena u bliskoj okolini poput *Hercules* i *Pluto* (u prijevodu *Erkuo* i *Pluto*), iz čega proizlazi da Ferić u većini slučajeva ne smatra potrebnim latinska imena posebnim postupcima približiti čitatelju prijevoda. Budući da prijevod imena *Fortuna* kao *Nestavna ... Bosciza* u tom smislu ima status iznimke, moguće je da je takvo rješenje uvjetovano okolnostima poetičke naravi, a ne zahtjevima prijevodnoga procesa i prijenosa značenja.

Služeći se sličnim modelom zamjene, koji u prijevodu podrazumijeva opću imenicu, Ferić na nekoliko mjesta zadržava i onomastičku komponentu u obliku posvojnoga pridjeva te je na taj način intervencija u semantiku izvornika manje izrazita nego u prethodnim slučajevima:

¹⁴ Ibid. 129, 213.

34.	<i>Puerorum in turba quidam ludentem Atticus</i> (III, 11, 1)	Od Atenskih jedan graghjanâ... (III, 11, 1)
35.	<i>Aesopi ingenio statuam posuere Attici</i> (II, Ep., 1)	Puk Atenski umnomu Efopu (fasve da ... Bi rob) na vječnomu podstupu sred grada Kip sarcem harnime htje martvu staviti, (II, Ep., 1–3)
36.	<i>Quod si labori faverit Latium meo, Plures habebit quos oponat Graeciae.</i> (II, Ep., 8–9)	Ako ovi trud moj femgli bude biti Ugodan Latinskoj, i onaga primiti, Gljudj nascih vechje onachje imiti, Pjesnizim kojehdje moch Garckim sliciti. (II, Ep., 13–16)

3.2.3. Sintaktička zamjena

Zamjena kao tip prijevodne transformacije osim na leksičkoj, može se realizirati i na sintaktičkoj razini.¹⁵ U stihovima koji slijede Ferić je za potrebe hrvatskoga prijevoda vlastita imena (*Aesopus* i *Anacharsis*) adaptirao, a etnike (*Phryx* i *Scytha*) zamijenio zavisnom rečenicom. Takvo mu je sintaktičko proširenje olakšalo ispunjavanje zahtjeva koje nalaže prijevod u dvanaesteračkom metru s dvostrukom rimom, a stilski efekt koji je u latinskom stihu postignut hijazmom, u prijevodu je ostvario anaforam i sintaktičkim paralelizmom.

37.	<i>Si Phryx Aesopus potuit, Anacharsis Scytha, Aethernam famam condere ingenio suo:</i> (III, Pr., 52–53)	Ako Efop, Frigiski cjovjek ki velise, Ako Anakarsi, ki u Scitij rodise Vjечно ime fnagnem stech mogosce,... (III, Pr., 77–79)
-----	--	--

3.2.4. Leksička dopuna

U Ferićevu su prijevodu Fedra, osim zamjena, potvrđeni i drugi tipovi prijevodnih transformacija koji se ostvaruju ili kao ispuštanje¹⁶ leksičkih jedinica iz latinskoga predloška ili umetanje onih koje u izvorniku nemaju odgovarajući semantički ekvivalent. Prvu mogućnost Ferić rijetko rabi, a potvrđena je, primjerice, u prijevodu latinske sintagme *Ponti sinus* koja u hrvatskoj verziji glasi samo *Pont(a)*:

¹⁵ Barhudarov 1975: 203.

¹⁶ Ibid. 1975: 128.

38.	<p><i>Nec ad professae mortis audacem viam Fabricasset Argus opere Palladio ratem, Inhospitalis prima quae Ponti sinus Patefecit, ...</i></p> <p style="text-align: right;">(IV, 6, 5 – 11)</p>	<p>Smionu i onu <u>plav</u> (hodechi ka na put Nemille smarti uprav, cim iscte novi put) Nije Argo of noval s' pomochi Pallade, <u>Eusinsku</u> s'kojom val parvi on brodit stade, I ta mjesta iskati od <u>Ponta</u> divjega, Niscta fa kas' fnati mogasce prj gnega,</p> <p style="text-align: right;">(IV, 6, 11 – 16)</p>
-----	---	--

Isti stihovi (primjer 38.) potvrđuju da se Ferić služi i jednim od najčešćih prevoditeljskih postupaka, tzv. leksičkom dopunom,¹⁷ odnosno uključivanjem dodatnih informacija u tekst prijevoda: imenica u akuzativu *plav* (prema latinskom *ratem*) dopunjena je pridjevom *Eusinsku* koji u latinskom predlošku nema svoj ekvivalent.

Potreba za leksičkom dopunom se, prema Barhudarovu, javlja zbog nekoliko razloga.¹⁸ Jedan od njih može biti okolnost da neka od semantičkih komponenata iskazana na polazišnom jeziku nije formalno iskazana (Barhudarov 1975: 221), a to zahtijevaju norme jezika na koji se prevodi. Takav postupak može biti uzrokovan i preustrojem sintaktičke strukture iskaza u procesu prijevoda, primjerice prilikom prebacivanja pasivne rečenice u aktivnu (Barhudarov 1975: 225), a katkad isključivo stilističkim razlozima (Barhudarov 1975: 226). Osim toga, kada je riječ o onomastičkom materijalu, koji se po svojoj naravi često nalazi na granici bezekvivalentnoga leksika, dopuna je način da se postigne potpuno razumijevanje prevedenoga teksta među njegovim čitateljima.¹⁹

Čini se, međutim, da to nije primarni razlog za leksičku dopunu *Eusinsku* u primjeru 38., jer ona za razumijevanje prijevoda citiranih stihova nije neophodna. I primjeri 13. i 14., u kojima je *Caesar Tiberius* preveden s dopunom kao *Tiberio Zar Rimski*, ali i bez dopune kao *Zar Tiberio*, odaju Ferićevu procjenu da tu informaciju čitatelju prijevoda nije nužno eksplicitno iskazati. Kontekst okolnih stihova pokazuje da je u tim primjerima leksičke dopune riječ o već spomenutim stilističkim razlozima ili, preciznije, potrebom za većim brojem slogova u stihu te za rimom koju zahtijeva metar, tj. dvanaesterac s dvostrukom rimom (*Rimski – Misinski*). Na isti se način mogu tumačiti leksičke dopune zabilježene u stihovima koji slijede:

¹⁷ Barhudarov 1975: 127, 221.

¹⁸ Ibid. 1975: 221.

¹⁹ Ibid. 1975: 126.

39.	<i>Avertit oculos. Causam quaesivit Pater.</i> (IV, 11, 5)	Poghled on od gnega inudi svarnu svoj: Upita Jovega tad Otaz, fascto toj? (IV, 11, 9–10)
40.	<i>Namque et superbi luget Ætæ domus,</i> (IV, 6, 12)	Er Eta u jadima gorkiem bolova Kragl vegli od Ponta, vaskolik i dvor scgnim, (IV, 6, 12)
41.	<i>Athenæ cum florent aequis legibus,</i> (I, 2, 1)	Atene Garcki grad, dok ztisce u gnemu fakoni, i puka sklad,... (I, 2, 1–2)

Potvrđeni su u Ferićevu prijevodu i slučajevi takvih leskičkih dopuna u kojima on ipak smatra potrebnim implicitne informacije iz izvornika u prijevodu pretvoriti u eksplicitne radi prijenosa konotativnoga, odnosno pragmatičkoga značenja, kako to definira Barhudarov.²⁰ Prvi se primjer nalazi u Fedrovoj basni *Ranae regem petentes*, u Ferićevu prijevodu *Scjabe, ke prose kraglja*, koja završava stihovima:

42. ... *Tunc contra Deus;*
Quia noluitis vestrum ferre, inquit, bonum,
Malum perferte. Vos quoque, o cives, ait.
Hoc sustinete, majus ne eveniat malum. (I, 2, 28–31)

Subjekt koji odgovara predikatu *ait* nije izrečen u okolnim stihovima, ali je naveden na početku basne u 9. stihu kojim Fedro najavljuje priču o žabama i njihovu kralju sljedećim riječima:

Aesopus talem tum fabellam rettulit. (I, 2, 9)

Ferićeva prosudba, kako možemo pretpostaviti, da bi nepažljivi čitatelj možda i u latinskom izvorniku glagolski oblik *ait* mogao povezati s imenicom *Deus* kao subjektom, rezultirala je prijevodom u kojem do takve zabune ne može doći, jer je predikat *rece* u 42. stihu dopunjen subjektom *Efopo* uz atribut *fnani*:

Ali Bogh *rece* tad: vasce er nehtiscte vi
Podnjet dobro, vaj sad tarpite vi ovi,
Tako i vi Graghjani, fa utech od vechjega,
Rece Efopo fnani, darfctese fla ovega. (I, 2, 39–42)

²⁰ Barhudarov 1975: 126.

Drugi primjer zahtijeva nešto širi kontekst, a potječe iz Fedrove basne *Poeta*, pisane u prvom licu kao autopoeitičko očitovanje o vlastitom fabulističkom radu i odnosu prema Ezopovim basnama:

<p>43. <i>Quum destinassem operis habere terminum, In hoc, ut aliis esset materiae satis, Consilium tacito corde damnavi meum Nam si quis talis etiam est tituli artifex, Quo pacto divinabit quidnam omiserim, Ut illud ipsum cupiat famae tradere;</i></p> <p style="text-align: right;">(V, 1, 1–6)</p>	<p>Pricizam svarhu dat ja htjah moima fa ovo, da scto ostat uf bude i drufima, Akobi httil pisat; ali ovu od mene ja (A fascto sadchjesc fnat) odvargoh miso tja. Er na ov' ako smion trud ruku tko stavi, Kakochje moch fnat on, <u>scto</u> <u>Fedro ostavi</u>, Da ono prem isto pisano on fcjudi Ostavit, nekmu to pametan tkoe sudi,</p> <p style="text-align: right;">(V, 1, 1–8)</p>
---	---

U hrvatskoj verziji Fedrovih stihova Ferić prati formu prvoga lica sve do 6. stiha kada glagolski oblik *omiserim* prevodi u 3. licu kao *ostavi*. Gramatička je zamjena na ovom mjestu uvjetovana leksičkom dopunom *Fedro* kojom je Ferić vjerojatno želio isključiti mogućnost nedoumice odnosno podsjetiti čitatelja prijevoda tko je u prethodnim stihovima subjekt iskaza u prvom licu.

4. Onimi u Ferićevim autorskim basnama

Analiza onimije u Ferićem autorskim basnama bit će usmjerena na definiranje formalnih i sadržajnih ovisnosti hrvatskoga teksta prema latinskom onomastičkom predlošku ili pak njegove samostalnosti. Naime, u okolnostima kakve su zadane činjenicom da je autor teksta istovremeno i prevoditelj, moguće je očekivati nedosljednost u primjeni zadanih načela prijevodne ekvivalencije kakva se traže u konvencionalnom prijevodu, stoga će se Barhudarovljev model analize²¹ ovdje primjenjivati selektivno. Samoprevoditelj, koristeći se svojim pravom autora na stvaralačku slobodu, koja mu dopušta zanemariti preporuke takve vrste, može prerađivati tekst na bilo kojoj razini. U tom smislu valja obratiti pozornost poglavito na status onomastičkih kategorija.²²

²¹ Barhudarov 1975: 74–226.

²² Ruski teoretičari Vlahov i Florin govoreći o statusu onomastičkoga materijala (koji je uključen u kategoriju tzv. realija) u samoprijevodu ističu da se samoprevoditelj od običnoga

Kao i u analizi Ferićeva prijevoda Fedrove onimije i ovdje se nameće metodološko pitanje pripadaju li imena bezekvivalentnom leksiku ili riječima s hrvatskim ekvivalentom u obliku fonološko-morfološke adaptacije. To ne ovisi samo o udomaćenosti toga dijela posebnoga leksika u dubrovačkoj književnoj tradiciji, nego i velikim dijelom o odluci prevoditelja – autora hoće li hrvatski tekst u potpunosti zadržati kontekst latinskoga predloška ili će se od njega katkad i udaljiti.

4.1. Transkripcija i fonološko-morfološka adaptacija

1.	... .. <i>... .. nam ego Jovi</i> <i>Horrenda summo tunc ministro fulmina.</i> Fabula II, 35, 23–24	Er Jovu strascne ja tad nosim mugne, fna Priciza II, 35, 23
2.	<i>Barbam impetrassent ab Jove cum olentes</i> <i>Caprae,</i> <i>Novo superbas se ferebant munere</i> Fabula III, 18, 1–2	Smradne ù Jova Kofe kad bradu isprosisce S'tim darom mnogose one ufoholisce. Priciza III, 18, 1–2
3.	<i>Loco in diverso Iupiter degentium</i> <i>Ad se duorum vota feri Rusticum</i> <i>Diversa audibat.....</i> Adag. III, 13, 1–3	Od dva, ki pod Nebi strani inoj fcivjahu, Cju Jove, da k' sebi molbe dohoghjahu Pr. III, 13, 1–2
4.	<i>Ut venit, hominem qui noscebant, hiccine</i> <i>(Sic irridentes) ille noster Hercules,</i> Adag. IV, 40, 14–15	Kad' doghje, ki ovoga po navahu, nuti! Scpotese rjeci ovom, niel' ovo oni Erkuo, Pr. IV, 40, 14–15
5.	<i>Hanc illis narro Fabulam Mortalibus,</i> <i>E multo membra Prometheus finxit luto.</i> Adag. V, 3, 1–2	Gljudima ovu onnim povjedam pripovjes, Prometeo uda kim mnoghe od ghgnille utro jes. Pr. V, 3, 1–2

prevoditelja razlikuje na nekoliko razina. Budući da je punopravni autor svoga teksta, u svojoj prevoditeljskoj djelatnosti nije ograničen preduvjetima prijevodnoga procesa te može nanovo osmišljavati i preradivati tekst u bilo kom smislu i na bilo kojoj razini. S druge strane, prevoditelj – autor, za razliku od običnoga prevoditelja i čitatelja, vidi tekst “iznutra” što mu omogućuje sastaviti besprijekoran prijevod. Preuzevši ulogu prevoditelja, autor nastoji voditi računa o pogledu na svijet novoga čitatelja. U tom se smislu u autoprijevodu javljaju dvije suprotne tendencije: sačuvati i istaknuti nacionalnu posebnost transkripcijom realija u tekstu ili se prilagoditi znanju inojezičnoga čitatelja zamijenivši realije neobilježenim riječima. Takvo podilaženje kompetenciji inojezičnoga čitatelja, u kojem pisac na mjestima sasvim radikalno mijenja tekst u odnosu na realije, može izazvati znatne pomake u odnosu na sadržaj i formu užega i širega konteksta (Vlahov i Florin 1980: 174–177).

<p>6. <i>Numeremus aedum, qui sprevere fortiter Quodcumque gravius evenibat. <u>Socrates</u> Percussus alapa, constanti id animo tulit; <u>Cato</u> salivam <u>Lentuli</u>, <u>Pisistratus</u> Idem a <u>Trasippo</u>; conjugisque <u>Pittacus</u> Iram superbae pertulit in convivio.</i> ... .. (*)²³ <i>Luxum severis dum coercet legibus, Ira frementes in <u>Lycurgum</u> divites Iniuriis adpetebant vocibus, Ictusque verbis addidere: se foro Proripuit ille, jamque cursu ad <u>Palladis</u> Tendebat aedem, cum ferocis ingenii <u>Alcander</u> alios antevertens insequi Totis fugacem viribus, jamque imminens Tergo, sude oculum, dum respexit, effodit.</i></p> <p style="text-align: center;">Fabula I, 41, 19–24; 27–35</p>	<p>Nu brojmo mi sada gljudi one, ki flochja Svazih pritarpisce hrabreno od drufieh. <u>Sokrat</u>, kadga udrisce pgljuskom po ustieh Ustarpgljiv podni tô, <u>Lentula</u> fapgljuke <u>Katon</u>, <u>Pifistrato</u> <u>Trafcippa</u>, i psujke Svê gljubi <u>Pitako</u> ohole na gofbi Ghnjev podni jednako.... ..... Salihos blaga cim obhasctri osctrima <u>Likurgo</u> fakonim, ghnjev vri ù bogazima Psujuga, i uf difat kogod smion stade Nagnega odvisce bat; on tarkom <u>Pallade</u> Put templa bjefcjasce, gljute al chjudi fa gnim Mladich tezasce <u>Alkandro</u> prid inim. Jahajuch na plechi jurmu on (<u>Likurgo</u> u tem Nafadse obsirechi) sctapom oko ifbi gnem. Priciza I, 41, 22–26; 29–36</p>
<p>7. <i>Coelum humeris <u>Atlas</u> si sustinet, ut creditum est <u>Ossanque</u> imposuit vis <u>Typhoea</u> <u>Pelio</u>, Quis hanc narrare naeniam vetet mihi?</i> Adag. II, 44, 1–3</p>	<p>Svak vjerrovo akoje njekad ta cjudesa, Da <u>Atlant</u> ufdarscoje na plechim nebbesa, Barda i varh <u>Pelia</u> da <u>Osu</u> <u>Titani</u> Stavisce, mogu i ja (er tkomi to brani?) Pricizu mu ifrech..... Pr. II, 44, 1–5</p>

Primjeri transkripcije i adaptacije imena rijetki su, a citirani primjeri pokazuju već potvrđenu sklonost ka adaptaciji prema talijanskom modelu: latinsko ime boga Jupitera bez iznimke se u hrvatskom tekstu pojavljuje kao *Jove* (primjer 1., 2. i 3.), vjerojatno prema *Giove*, a imena božanstava *Hercules* i *Prometheus* u talijaniziranim oblicima *Erkuo* i *Prometeo* (primjer 4. i 5.). Latinski se antroponimi na *-us* i *-er*: *Pisistratus*, *Pittacus*, *Lycurgus*, *Alcander* adaptiraju prema talijanskom modelu s krajnjim *-o*: *Pifistrato*, *Pitako*, *Likurgo* i *Alkandro* (primjer 6.).

²³ (*) Plutarchus in vita Lycurgi.

U primjeru 7. adaptirano je latinsko ime *Atlas* te oronimi *Ossa* i *Pelion* no onomastička sastavnica u sintagmi *vis Typhoea*, koja se odnosi na mitskoga giganta Tifoeja, ne podliježe istom postupku nego se analogijom prevodi imenom *Titani*. Postizanje skladne rime (*Titani – brani*) mogao bi biti razlog odustajanja od adaptacije te izbora ekvivalenta koji se ne podudara s mitološkom pozadinom izvornika.²⁴

8.	<i>Piscatus ille <u>Dalmatarum</u> est proprius,</i> Fabula II, 5, 1	<u>Dalmatinsko</u> onoje osobno ribagne, Priciza II, 5, 1
9.	<i>Egregio habebat de genere quidam Canes,</i> <i><u>Venator ipse quos habere <u>Latmius</u></u></i> <i>Cuperet, in oris patriae natos suae.</i> <i>Huic forte ignotus cum referret advena,</i> <i>Praestantiores <u>Sarmatarum e finibus</u> 5</i> <i>Canes haberi posse... ..</i> Fabula II, 10, 1–6	Rodna od mjesta kucke, pleme kimje dobro (Od <u>Latma</u> Lovaz kê biobi sebi obro) Mladich njeki imasce, kad gnemu fgodom flom Njeki kafivasce pridoscjalaz jednom <u>Stranâ if Sarmatskieh</u> da vele boglje bi 5 Mogao od onefieh dobavit on sebi. Priciza II, 10, 1–6

Među slučajeve fonološko-morfološke adaptacije imena ubrajamo i neke primjere koji su dodatno preoblikovani postupkom gramatičke zamjene. Riječ je o prijevodu latinskoga posvojnoga genitiva *Dalmatarum* hrvatskim posvojnim pridjevom *Dalmatinsko* (primjer 8.) te onomastičke sastavnice u sintagmama *venator Latmius* i *Sarmatarum e finibus* koja je u tekst *Pricize* prenesena hrvatskim ekvivalentom *od Latma lovaz* i *stranâ iz Sarmatskieh* (primjer 9.).

Osim u nekoliko spomenutih slučajeva fonološko – morfološke adaptacije imena preuzeta iz antičke, poglavito mitološke onimije podliježu drugim prevoditeljskim metodama, najčešće prijevodnim transformacijama.

4.2. Prijevodne transformacije

Primjeri prijenosa imena poteklih iz antičke mitologije pokazuju da je leksička zamjena najčešća metoda kojom se Ferić koristi pri prevodenju toga dijela onomastičkoga korpusa u vlastitim latinskim basnama.

²⁴ Planine Pelion i Osu jednu povrh druge slagali su Giganti, a ne Titani.

4.2.1. Leksička zamjena

10.	<i>Tali sed esca adaestuante sanguine Ad regna furvae transiit Proserpinae.</i> Fabula III, 12, 20–12	Karvse al s' jesce take rafcesce er napokon, Gorj i ù gnem kad pech, <u>meghju</u> <u>martvi'</u> on stoi Priciza III, 12, 20–21
11.	<i>Hic illa: nescis, quantum ab Aquiloniis malum In memet oris cuditur?</i> Fabula II, 35, 10–11	.....komu hrast, <u>Sjeverni'</u> Tot nefnasc ki <u>if mjesti</u> jadmi ide cemerni? Priciza II, 35, 9–10
12.	<i>Cum munere ad homines duplici Cyl- lenium Mittebat olim rex Deorum... ..</i> Fabula II, 9, 1–2	<u>Merkuria</u> ù stara Jove Bogh vremena Scglje k'gljudem s'dva dara fa gnih namjegнена. Priciza II, 9, 1–2
13.	<i>Quid illi in nubes sublime ferenti caput Radicibusque descendenti in Tartara Metus crearet caufam, quaefivit lacus.</i> Adag. V, 47, 5–7	Recce; kî s' glavome oblake doticesc I kî s' temegljome <u>ponorre</u> ù <u>jafne</u> gresc? Pr. V, 47, 7–8
14.	.....vitam, quam sceleste exegerim Scit Pagus omnis, nunc et ipse in ultimum Malorum illabor, tristis <u>Orci</u> victima Jam jam futurus	Kô opak je provodih fcivot, fna sve Selo, Û najgore al' od svih sad' i ja upadam flo, <u>Pakgljeni zarn</u> ù <u>jâf</u> , prof drjeti kimechje Pr. VI, 9, 7–9
15.	<i>Salva rate agimur; at si in tanta insurgeret Obscuritate nunc tempestas altera, Non servet <u>Castor</u>, non <u>gemellus</u> <u>Castoris</u></i> Adag. I, 37, 18–20	Al' kadbi u ovakoj tmasti vihar novi Plav snascjo, nebi gnoj, vjeruj, <u>ti Bogovi</u> Bil' dosti, <u>ni gnih ta svjetlos</u> , da shranise Pr. I, 37, 17–19
16.	... . <u>primum ad Aurorae jubar</u> <u>Vicinam in urbem venditum hoc irent</u> <u>simul</u> Adag. III, 28, 7–8	Svi-se imaju <u>fa ran</u> fajedno uputiti I poch u blifcni Grad, ghdjeceih prodati. Pr. III, 28, 8–9
17.	<i><u>Astri irrigatus lumine Phoebaei Dies</u></i> Adag. VI, 1, 13	Dan, koga s' stranâ svih frazi <u>Sunza</u> obhode Pr. VI, 1, 13
18.	..... <u>Sed lolium ut vidit nocens</u> <u>Purae inter <u>Cereris spicas</u> attolli</u> <u>quoque,</u> Adag. I, 39, 6–7	Al' kada <u>fcitnim</u> vidje dase sdrufci Gljugl sctetni <u>klafima</u> ,..... Pr. I, 39, 7–8

19.	<i>Nec frustum Cereris in solidum attigimus diem.</i> Adag. IV, 47, 20	Zil dan njese kimi kruha okusil komad Pr. IV, 47, 20
20.	<i>Progressa multum salsa per Nerei vada Secundo aurarum flamine ut fuerat Ratis,</i> Adag. II, 18, 1–2	Po morskoj puccini plav jedna puta cim Ne mallo uccini, jedri er' vjetrom dobrim, Pr. II, 18, 1–2
21.	<i>.....si nutritor non recurrat Nereus</i> Adag. V, 26, 5	.....akose k'gnemu Morre, koga hrani, ne budde vratiti, Pr. V, 26, 4–5
22.	<i>Saevam Neptuni vim frementis comprimi</i> Adag. VI, 1, 18	.....da vali ukrotese Pr. VI, 1, 18
23.	<i>Multo irrigatus Bacchi venas nectare Vix gressu adire potuit titubanti domum</i> Adag. I, 11, 12–13	On u oghgnu i pjan na dom jedva svoj dobata. Pr. I, 11, 13
24.	<i>Et tres Lyaei congios capiens cadus Allatus fuerat ... ..</i> Adag. V, 57, 4	I vina staroga sud nosse od vjedrize Pr. V, 57, 4
25.	<i>Rubens Bacchi descrescerat liquor</i> Adag. V, 57, 7	I barfo vina gnim gostarre nestaju Pr. V, 57, 7
26.	<i>Dein hic sodali: me percussit Liberi Vis multa video.</i> Adag. V, 57, 17–18	Govori drughu tad': s' vinom-se velikim Ja opih, vighju sad; Pr. V, 57, 17–18
27.	<i>Minus in aliorum cernimus negotiis Simulatque nostra res agitur, Argi sumus.</i> Adag. VI, 7, 1–2	Ŭ poslim' slabie vidimo tughimi Cim poso nasc kie, immamo stô occi mi. Pr. VI, 7, 1–2

Leksička je zamjena odnosno generalizacija primijenjena u prijevodu latinske metonimije *ad regna Prosepinae* hrvatskim *meghju martvi'* (primjer 10.). Istim je postupkom latinski primjer *ab Aquiloniis* Ferić preveo sintagmom *sjeverni' if mjesti* (primjer 11.), a alternativno ime boga Merkurija – *Cil-lenius* (primjer 12.) zamijenio poznatijim sinonimom u talijaniziranom obliku – *Merkurio*.

Latinski nazivi za podzemni svijet i boga podzemlja postupkom generalizacije u hrvatskom su tekstu zamijenjeni općim imenicama s odgovarajućim atributima: *ponorre ù jafne* (prema latinskom *in Tartara* u primjeru 13.) te *pak-gljeni zarn ù jâf* (prema *Orci* u primjeru 14.).

Imenujući u latinskom tekstu zvijezde Blizanaca, koje čine zvijezde nazvane prema mitskim blizancima Kastoru i Poluksu, Ferić nije sasvim eksplicitan.

Uz ime *Castor*, umjesto imena *Pollux* rabi onomastičku perifrazu *gemellus Castoris*. U hrvatskom tekstu, kao posljedica leksičke zamjene, na tom mjestu stoji opća imenica *bogovi*, ali da je riječ o zvijezdama pojašnjava tek dodatak *gnih ta svjetlos* u sljedećem stihu (primjer 15.).

Na sličan su način u hrvatskom prijevodu latinskih primjera *primum ad Aurorae jubar* i *astri...lumine Phoebaei* zamijenjene izvorne onomastičke sastavnice pa hrvatski ekvivalenti glase *fa ran* i *srazi Sunza* (pr. 16. i 17.).

U većini prethodno navedenih latinskih stihova kao zajednička stilsko osobitost ističe se metonimijska uporaba imena mitskih božanstava. Takvi su primjeri konotativne uporabe imena u prijevodu razriješeni postupkom leksičke zamjene odnosno generalizacije, koja podrazumijeva zamjenu vlastitoga imena apelativom ili pridjevom.²⁵

Metonimije *Cereris spicas* i *frustum Cereris* prevedene su kao *fcitnim klařima* i *komad kruha* (primjeri 18 i 19.), *per Nerei vada* i *Nereus* u hrvatskom tekstu imaju ekvivalente *po morskoj puccini* i *more* (primjeri 20. i 21.), a *Neptuni vim* u prijevodu su *vali* (pr. 22.). Ista se prevoditeljska metoda prepoznaje u primjerima *irrigatus Bacchi ...nectare – pjan* (pr. 23.), *Lyaei – vina staroga* (pr. 24.), *Bacchi ...liquor – vina* (pr. 25), *Liberi vis – vinom* (pr. 26.).

Jedan od najjasnijih primjera uporabe imena u konotativnom odnosno pragmatičkom značenju, kakvoj je Ferić sklon u svom latinskom izrazu, nalazi se u primjeru 27. Ime mitskog stookog čuvara Arga upotrijebljeno je u množini – *Argi sumus*, a prevedeno sintaktičkom zamjenom *-immamo stô occi mi* (pr. 27.). U ovom slučaju nije potreban uvid u širi kontekst da bismo zaključili da nije riječ o referencijalnoj uporabi vlastitoga imena, jer na to upućuju već i morfološka obilježja riječi.

4.2.2. Ispuštanje

Osim leksičke zamjene Ferić se koristi i ispuštanjem kao prevoditeljskom metodom na nekoliko mjesta. U narednim primjerima izostavljene su onomastičke sastavnice *Neptuni* (pr. 28.), *Cyclopum* (pr. 29.) i *Vulcanii* (pr. 30.) koje u latinskom tekstu imaju funkciju atributa:

28.	<p><i>Ut summum evadunt, illa intendens acrius</i> <i>Neptuni in campos lumina, ast ego, ait, ratum</i> <i>Profecto video, ...</i></p> <p style="text-align: right;">Adag. VI, 7, 9–11</p>	<p>.....kad ‘ na brjegu bili, Gleda ona s’ pomgnom svom, brod kise vidili Pak klicce, doisto njeku plav vidim ja,</p> <p style="text-align: right;">Pr. VI, 7, 8–10</p>
-----	---	---

²⁵ Usp. Barhudarov 1975: 128, 194, 210.

29.	... .. <i>...cum igitur haec pulcre scias</i> <i>Haud plagas metuis, quas <u>Cyclopum</u></i> <i><u>brachia</u></i> <i><u>Torosa alternis impriment?</u>.....</i> Adag. I, 1, 8–10	.....dakle to fnajuch ti, Kaote strah nehita od udaraz' keti <u>Snascnechje</u> davati <u>miscize</u> ?..... Pr. I, 1, 9–11
30.	<i>Propter <u>Vulcanii officinam habitans</u></i> <i><u>fabri</u></i> <i>Domo Puella prodiens.....</i> Adag. V, 18, 2–3	Dikla, glassovite ljepote koja jes, I ima uf <u>kovacija</u> stan, nadvor ifhodechi Pr. V, 18, 2–3

Iz navedenoga proizlazi da metonimiju koja uključuje antičku, poglavito mitološku onimiju, Ferić izbjegava zadržati u hrvatskom tekstu pa takva mjesta razrješava leksičkom zamjenom ili ispuštanjem. Učestalost primjene takvoga postupka teško se može pravdati samo zahtjevima metra i rime ili pitanjima prijenosa pragmatičkoga značenja zbog sumnje u upućenost potencijalnih čitatelja. Čini se da je ovdje riječ o Ferićevoj načelnoj orijentaciji po kojoj su takve stilske figure osobitost latinskoga pjesničkoga izraza te nisu prikladne za hrvatski prijevod.

Antički se toponimi u Ferićevu latinskom tekstu uglavnom pojavljuju u referencijalnoj uporabi, a u hrvatski se tekst prenose različitim metodama prijevodne transformacije. Zabilježeni su i takvi primjeri leksičke zamjene kojom se tekst prijevoda udaljava od antičkoga geografskoga konteksta, kao u primjeru latinskoga *ad Bithyniae regem* prema hrvatskom *na Bosnu* (primjer 31.). Češći su ipak slučajevi kada leksička zamjena ne izaziva promjene geografskoga konteksta izvornika:

31.	<i>Legatus ire jussus <u>ad Bithyniae</u></i> <i><u>Regem Cleanthes cum parasset omnia,</u></i> <i>Fabula I, 14, 1–2</i>	<u>Na Bosnu</u> poklisar jedan poslan kie Buduchi svaku stvar spravio mal prie Priciza I, 14, 1–2
32.	... .. <i>In Urbe, quam <u>non longe ab ostio</u></i> <i><u>Proles Philippi condidit Canopico,</u></i> <i>De faece quemdam novi plebis infimae,</i> <i>Stipem erogare quotidie cui <u>Gallicus</u></i> <i>Negotiator in duobus nummulis</i> <i>Solebat; ... ..</i> Fabula I, 40, 3–8	U gradu, koga rjet imenom svojim htje <u>Lesandro</u> veliki, pofnah ja jednoga, Ubogh biasce ki, od puka drobnoga, Opchjasce od <u>Francefâ</u> Targovaz kom jedan Davat dva pjenefa fa Boga svaki dan: Priciza I, 40, 4–8

Zbog brojnih se leksičkih zamjena, ispuštanja i dopuna tekst hrvatske verzije (u primjeru 32.) formalno udaljuje od izvornika, no intervencije u sadržaj nisu značajne. Priložna oznaka mjesta *non longe ab ostio ... Canopico* u tekstu *Pricize* je izostavljena. Onomastička perifraza *proles Philippi* u prijevodu je zamijenjena imenom *Lesandro*, a latinski je posvojni pridjev *Gallicus* preveden postupkom analogije – *od Francefâ*.

33.	<i>Sed usque ad Lybici protrahebat ferream Leonis caveam, ...</i> Adag. II, 19, 4–5	Lava guofdenibi prid fatvor pritego Pr. II,19, 4
34.	<i>Quamquam ille Lybicae sibi animum ac robur Ferae Abesse sentit, ...</i> Adag. VI, 16, 3–4	On chjuti, da u gnem nj ni hrabrenos Lava, Ni snaga,..... Pr. VI, 16, 3–4
35.	<i>.....nec sic longis auribus Arcadico ut pecori .....</i> Adag. IV, 8, 2–3	I dughe nejma ki ufci, ko <u>varsta ta</u> Pr. IV, 8, 2
36.	<i>Sculptori dives committebat marmore E Paryo signum.....</i> Adag. III, 44, 2–3	Kip Slikosjecniku bogat nareghiva <u>Mramora od bjeloga.....</u> Pr. III, 44, 2–3
37.	<i>Dum res Athenis turbulentae, ...</i> Adag. I, 50, 6	<u>U gradu od Atene</u> jednoga (kad' stvari Tu bjehu smutjene)..... Pr. I, 50, 5–6
38.	<i>Leaenam saltibus in vastis cum utero gravem Cepissent Numidae, ...</i> Adag. VI, 6, 1–2	<u>Numidskoj</u> ù strani kad' bjehu uhitili Lavizu Mjestani skotnu ..... Pr. VI, 6, 1–2

U primjerima od 33.–38. prikazani su referencijalno upotrijebljeni toponimi i iz njih izvedeni pridjevi. Premda se oni katkada ispuštaju, kao *Lybici*, *Lybicae* u primjeru 33. i 34., ili zamjenjuju općom imenicom odnosno pridjevom kao u primjerima *Arcadico ut pectori – ko varsta ta* (pr. 35.) i *marmore .... e Pario – mramora od bjeloga* (pr. 36.), zabilježeni su i slučajevi leksičkih dopuna *Athenis – u gradu od Atene* (pr. 37.) pa i adaptiranih oblika *in vastis Numidae – Numidskoj ù strani* (pr. 38.).

U Ferićevim su latinskim basnama potvrđeni i primjeri lokalnih, dubrovačkih toponima i etnika u latinskom tekstu u primjerima *in suburbium Plocjarum, Rhacusanis* (primjer 39.) te *Gravosii sinus* (primjer 40.) koji su zamijenjeni jednoznačnim hrvatskim ekvivalentima. U istim stihovima izdvaja se tip prijevodne transformacije kojom izvorna onomastička sastavnica u prije-

vodu nestaje – priložna je oznaka mjesta *Juliis in Alpibus* postupkom leksičke zamjene odnosno generalizacije²⁶ u tekstu *Pricize* prenesena općenitim izrazom *u visokoj gori*. (primjer 40.):

39.	<i>Cum Plocjarum ... .. in suburbium</i> (<i>Hic mundinarum Rhacusanis est locus</i>) Fabula III, 19, 1–2	Ū varosc doghnasce <u>od Plocjâ</u> (njegda tō Od targa biasce <u>Dubrovčjanom</u> mjesto) Priciza III, 19, 1–2
40.	<i>Pinus recisae Juliis in Alpibus,</i> <i>Quas in Gravosii (*) parte declivi sinus</i> <i>In geminas doctus verterat rates faber,</i> <i>Compactae eodem forma, onustae mercibus</i> <i>Iisdem aquoso pariter in Thetidis sinu</i> <i>Secunda ventis explicabant carbasa.</i> * <i>Portus, vulgo dictus S. Crucis, mille</i> <i>passus Ragusio distans, ubi naves</i> <i>construuntur.</i> Fabula I, 32, 1–6	Sjecena ū visokoj gori kâsu bora, Ū <u>luzi Grufcja</u> toj, kraj ghdi ima ponora, Obratio ū plavi vjesct mesctar bjesce dvi: Istoga on sastavi utvora obedvi Targh one nosechi isti <u>po morskomu</u> <u>Prostoru</u> jedrechi k'mjestu ū istomu. Priciza I, 32, 1–6
41.	<i>In Infulam (*) ab Urbe parvum quam</i> <i>dirimit fretum</i> <i>Duo ibant hilarem Amici transigere diem.</i> * <i>Lacroma septem stadiis Racufio distans</i> Adag. V, 57, 1–2	Priateglja draga dva idu na <u>Lokruman</u> , Kim miso bjesce sva stat' vesselo oni dan. Pr. V, 57, 1–2
42.	<i>Canalitarum cum se in agrum plurimus</i> <i>Latro ejus Gentis, Montem quae Nigrum</i> <i>colit</i> <i>Per noctis temebbras intulisset,..</i> Adag. IV, 47, 1–3.	<u>Konavosku u prodol</u> Cegljadi velik broj Sighje nochno nif dol, Cegljadi, ka u <u>zarnoj</u> <u>Gorise</u> posadi,..... Pr. IV, 47, 1–3

Zanimljiv je primjer 41. u kojem se ime otoka Lokruma spominje samo u hrvatskome tekstu. U latinski je tekst uveden apelativom uz opis zemljopisnoga položaja, a latinska verzija imena navedena je u bilješci. Tu je riječ o procesu obrnutom od onoga na koji smo nailazili ranije, ime *Lokruman* u hrvatskom tekstu ekvivalent je opisnom izrazu u latinskom predlošku. Latinski naziv za konavosko polje – *Canalitarum ager* sastavljen je uz pomoć etnika koji je u hrvatskom zamijenjen posvojnim pridjevom *konavoski*.²⁷ Horonim *zarna Gora* ima potpuni ekvivalent u doslovnom prijevodu *Mons Niger* (primjer 42.).

²⁶ Barhudarov 1975: 129, 213.

²⁷ Porfirogenet navodi ime Κανάλη, etnik je Καναλίται. Latinski je naziv *Canale*, a talijanski *Canali* (Usp. Skok II: 137 i AR V: 262).

Niz citiranih mjesta pokazuje da je pri prijenosu latinskoga onomastičkoga leksika poglavito mitološkoga podrijetla prevoditelj rijetko sklon fonološko – morfološkoj adaptaciji imena te da često daje prednost alternativnim metodama njihova uvođenja u hrvatski tekst. Prisutnost prijevodnih transformacija kao legitimnih prevoditeljskih postupaka i na onim mjestima gdje one nisu nužne za postizanje prijevodne ekvivalencije ili metričkoga sklada, govore u prilog pretpostavci da je prevoditelj koji je istovremeno i autor slobodniji u prijevodu vlastitoga nego tuđega teksta.

Posljedica takvih okolnosti je i činjenica da jedan dio onomastičkoga korpusa Ferićevih latinskih basna (većinom su to antroponimi), ne podliježe spomenutim konvencionalnim prevoditeljskim metodama²⁸ koje je potvrdila dosadašnja analiza prijevoda Fedrova i Ferićeva posebnoga leksika.

4.2.3. Lokalizacija

Prijenos latinskih antroponima naslijeđenih iz antičke književne tradicije u hrvatski tekst basna, osim u nekoliko iznimnih primjera transkripcije i fonološko-morfološke adaptacije (*Mopso*, *Thrafo*, *Mamurra*, *Crizia*), uključuje postupke koji odstupaju od toga načela za ostvarivanje prijevodne ekvivalencije, ali su legitimni u situaciji kada je prevoditelj istovremeno i autor teksta²⁹ te nije sputan autoritetom izvornika.

Usporedni popis imena iz latinskoga predloška i hrvatske verzije pokazuje da su Ferićeva latinska imena zamijenjena dubrovačkom antroponimijom:

Menalcas (I, 5, 6) – *Lovorko* (I, 5, 7); *Menalcas* (I, 10, 2) – *Radivoj* (I, 10, 1); *Daphnis* (I, 10, 2) – *Miljenko* (I, 10, 1); *Palaemon* (I, 10, 2) – *Gljubmir* (I, 10, 1); *Palaemon* (I, 35, 17) – *Medan* (I, 35, 18); *Amyntas* (I, 10, 11) – *Radat* (I, 10, 17); *Corbulo* (I, 12, 1) – *Scturiza* (I, 12, 1); *Mopsus* (I, 21, 1) – *Lovorko* (I, 21, 1); *Mopsus* (III, 30, 2) – *Migljas* (III, 30, 1); *Lupercus* (I, 25, 2) – *Milosc* (I, 25, 2); *Damon* (I, 33, 1) – *Ostoja* (I, 33, 1); *Corisca* (I, 33, 1) – *fagorku* (I, 33, 1); *Thespilis* (gen.) (I, 35, 10) – *Raklize* (I, 35, 11); *Mamurra* (III, 27, 2) – *Sctrobach* (III, 27, 1); *Critias* (III, 27, 9) – *Maudrapa* (III, 27, 8).

Takvu prevoditeljsku orijentaciju, naznačenu i promjenama geografskoga konteksta pri prevođenju toponima (u primjeru 3l. iz prethodnoga poglavlja), tumačimo kao namjeru pisca da tekst prijevoda približi jezičnoj, književnoj i kulturnoj stvarnosti suvremenoga čitatelja.

²⁸ Usp. Barhudarov 1975., Vlahov, Florin 1980.

²⁹ Usp. Vlahov, Florin 1980: 174.

Slična je prevoditeljska metodologija već poznata u dubrovačkoj književnosti kao postupak lokalizacije³⁰ u tzv. *frančezarijama*, prijevodima odnosno preradbama Molièreovih komedija iz prve polovice 18. stoljeća. Osim u neznatnom broju komedija gdje su toponimi i antroponimi ostali netaknuti (npr. *Amphitryon*), u svim ostalim djelima likovi dobivaju imena prema prethodnoj dubrovačkoj komediografskoj tradiciji, a lokalizacijom izraženo domaće podrijetlo omogućava autorima uvođenje ne samo dijalektalne jezične obilježenosti već i raznovrsne, pa čak i političke aluzivnosti. (Batušić 2006.)³¹

U hrvatskom tekstu antroponimi iz antičke ili kasnije europske literarne tradicije prepuštaju mjesto imenima likova iz dubrovačke književne produkcije koja je prethodila nastanku Ferićevih basna.

Primjerice, u basni *Homo se ipsum moderate curans* (I, 10), sastavljenoj prema poslovici *Tko sebbe goj, najbogli perivoj goj*, pojavljuju se *Daphnis*, *Menalcas* i *Palaemon*, likovi iz Vergilijevih *Bucolica*. U prijevodu oni preuzimaju imena naslijeđena iz dubrovačke pastoralne književnosti: *Radmio* i *Ljubmir* naslov je Držićeve ekloge, a to su i pastiri iz *Plandovanja (Razgovora pastirskih)* Džive Bunića Vučića. Iz istoga djela potječe i ime *Medan* te *Radat* kojemu u latinskom izvorniku odgovara ime *Amyntas* (I, 10, 11) što je naslovni lik Tassove pastoralne drame. *Mopso* je ime preuzeto iz Ranjinine zbirke *Pjesni razlike*. *Miljenko* je ime iz Gundulićeve *Dubravke*, *Lovorko* iz Đurđevićevih *Egloga*, a potvrđen je i u Gundulićevoj *Prozerpini*.

Izbor imena, međutim, nije uvijek na takav način vezan za književne uzore. Primjerice, u basni *Navigantes duo capti* (Adag. IV, 55) pojavljuju se imena *Bassus* i *Demetrius* koja su razmjerno česta u rimskoj proznoj književnosti,³²

³⁰ »U hrvatskoj tradiciji za ovakvu prevodilačku orijentaciju poslije će postati čest izraz 'ponašivanje'« (Iva Grgić, Prilozi traduktološkoj analizi talijanskog prijevoda *Institucije, Colloquia Maruliana* VIII, 1999., str. 114. bilj. 18.). Usp. i Giga Gračan, Lokalizacija kao prevodilačka metodologija u: *Kolo*, Godište VIII, br. 3, 1998., str. 343–348.

³¹ Mirko Tomasović u članku *Osamnaest stoljetni dometi* predstavlja preradbu Molièreove komedije *George Dandin ou le mari confondu*, u hrvatskoj verziji *Ilija aliti muž zabezoečen*, koja 'glede prevoditeljskog procesa ima identične osobine s drugim dubrovačkim verzijama Molièrea'. *George Dandin* postao je Bosanac Ilija, njegova žena *Angélique* dobila je ime Anica, *Monsieur* i *Madame Sotenville* prevedeni su kao Reno i Krila. Farsičnog Molièrea *Lubina* predstavlja Đuro djetić, *Claudine*, služavka ljubavnice je Franuša. Radnja je smještena u Grad, Đuro je s Mljeta, govori se o ptičjem lovu u Konavlima (kod Molièrea je to *courre en lièvres* – lov na zečeve, *les pièces d'or* promijenjeni su u dinariće.) (Tomasović 1996: 64–65).

³² *Bassus* je posvjedočen u Cicerona (*Ad familiares* VII, 20; XII, 11, 12, 18), Ovidija (*Tristia* IV, 19), Livija (*Ab urbe condita* XXIII, 44), Seneke (*Ad Lucilium* IV, 30, 3), Plinija (*Naturalis historia* XXVI, 4) i dr. *Demetrius* je potvrđen u Cicerona (*In Verrem* IV, 42; *De re publica* II, 1, IV, 7; *De legibus* II, 25, 26, III, 6; *De officiis* II, 17; *Ad familiares* VIII, 15, XVI, 17, 22), Livija (*Ab urbe condita* XXXIII, 30; XL, 5, 6, 7), Seneke (*De beneficiis* VII, 1, 2; *Ad Lucilium* II, 20, 11, VI, 62, 3), Marcijala (*Epigr.* I, 101), Juvenala (*Sat.* III) i dr.

a nisu posebno žanrovski ili tematski obilježena, kao ni njihovi hrvatski ekvivalenti *Bascja* i *Mittar* (primjer 43.).

Specifičnost predstavljaju muslimanska imena zabilježena na nekoliko mjesta. U latinskom je tekstu jedini takav primjer ime *Ali – hoggia*, s bilješkom da je riječ o turskom gusaru. To je ujedno i zanimljiv primjer adaptacije hrvatskoga morfonološkoga sustava u latinski kakav smo susretali i u tekstu prve zbirke pri pokušaju adaptacije hrvatskih toponima.³³

<p>43. <i>Piratam immanem nomine Ali – hoggiam</i> (*) <i>Duo de nostris Bassus et Demetrius</i> <i>Obviam permultum metuebant sibi.</i> <i>*Pirata Turcicus, qui Adriaticum</i> <i>Mare infestabat.</i></p> <p style="text-align: right;">Adag. IV, 55, 1–3</p>	<p><i>Bascja</i> i <i>Mittar</i>, dva mjesta ki-su ovoga, Da sebbi protiva Gusara strafcnoqa Ne srettu <i>Alihoghju</i>, velmise bojahu.</p> <p style="text-align: right;">Pr. IV, 55 1–3</p>
---	---

U hrvatskom su prijevodu zabilježena i imena koja nemaju onomastički predložak u latinskom tekstu (primjer 44.). Takav bi se postupak lokalizacije, u kojoj se opća imenica zamijenjuje vlastitim imenom, u Barhudarovljevu modelu nazivao konkretizacijom:³⁴

<p>44. <i>Sponsum, qui vasto sese commisit Mari</i> <i>Puella impatiens expectabat.....</i> Adag. VI, 7, 4–5 .....<i>Tum sic rursum: oh! naviget</i> <i>Trabe illa dulcis ad me sponsus, signaque.</i> <i>Promissa aspiciam! Cum ferente accederet</i> <i>Vento carina, ni oculi me fallunt, ait,</i> <i>(Non fallunt) video purpurato carbasa</i> <i>Distincta panno collucere, dic bone</i> <i>Tune etiam? – Haud porro. ....</i></p> <p style="text-align: right;">Adag. VI, 7, 12–18</p>	<p>Vjerrenika, ki ima po Morru k' sebi doch, <i>Nemirna Fatima</i> cekasce dan, i noch. Pr. VI, 7,4–5 Pak' opet' ah! U ovoj <u>moj Rustan</u> bude da, I bigljegh da na gnoj vidim obechjan ja. Cim s' vjetrom dobrime Plav sc'gnimse priblifcja Vice ona fa time, na jedrim vighju ja, Ako ne varrame oko, te zargljene Svitte, rez' <u>Imbrame</u>, vidiscli ti? – Ja ne</p> <p style="text-align: right;">Pr. VI, 7, 12–18</p>
--	---

³³ Riječ je o primjeru *Plocjarum ...in suburbium*.

³⁴ Usp. Barhudarov 1975: 130.

Puella impatiens iz latinskoga predloška u hrvatskom prijevodu postaje nemirna Fatima, neimenovani *dulcis ad me sponsus* konkretizira se kao moj Rustan, a umjesto latinskoga vokativa *bone* u hrvatskom tekstu stoji *Imbrame*. Pojavu muslimanskih antroponima moramo promatrati i u kontekstu Ferićeva interesa za usmenu književnost kao i prethodne prevoditeljske djelatnosti u zbirci *Slavica Poematia Latine Reddita*. Premda, kako se već pokazalo, nije uvijek utemeljeno tražiti u imenima literarnu podlogu, ne možemo sasvim isključiti mogućnost da su neka od njih inspirirana onomastičkim inventarom narodne poezije koju je Ferić temeljito poznao i prevodio na latinski. Primjerice, *Fatima* je kao žensko ime razmjerno često u Ferićevu izboru narodne poezije u zbirci *Slavica Poematia*, a trebalo bi istražiti i moguću vezu imena *Imbram* u rukopisu spomenute basne, s *Ibro* u narodnoj pjesmi iz iste zbirke.³⁵

Premda je lokalizaciju kao metodu prevođenja latinskoga onomastičkoga leksika moguće promatrati kao odjek dubrovačke prevoditeljske tradicije, stvarnu podlogu takvim postupcima stvara Ferićeva autorska sloboda u interpretaciji vlastitoga teksta, na što ukazuje i nedostatak sličnih primjera u prijevodu tuđega, Fedrova teksta.

Odgovor na pitanje postavljeno na početku, pripada li onomastički inventar Ferićevih basna korpusu bezekvivalentoga leksika, jest potvrđan. Na taj nas zaključak navodi Ferićeva odluka da ignorira mogućnost transkripcije i morfološko – fonološke adaptacije osim u nekoliko primjera prijenosa referencijalnoga značenja. Budući da se antička onimija u latinskom tekstu većinom rabi u konotativom odnosno pragmatičkom značenju, prijevod se ostvaruje drugim metodama: približnim i opisnim prijevodom te prijevodnim transformacijama. Takvo prevoditeljsko usmjerenje možda možemo tumačiti i kao rezultat Ferićeve sumnje u kompetenciju suvremenoga čitatelja no uvođenje dubrovačkih antroponima u tekst prijevoda pokazuje i svjesnu namjeru da svoje hrvatske basne uklopi u nacionalni literarni kontekst. U tom se smislu Ferićev prijevod vlastitoga teksta bitno razlikuje od prijevoda Fedrovih basna.

5. Zaključak

Analiza prijevoda Fedrovih basna dovela nas je do zaključka da u području posebnoga leksika, poglavito onimije, Ferić nastoji ostati što vjerniji latinskomu predlošku prenoseći latinske onime u hrvatski tekst postupkom fonološko-morfološke adaptacije. U prevođenju vlastitoga teksta Ferić pokazuje drukčiju prevoditeljsku praksu. Njegov samoprijevod vlastitih basna dviju zbirki pri-

---

³⁵ Usp. Wirtz 1997: 257, 274, 378.

mjer je slobodnijega pristupa koji tumačimo okolnošću da prevoditelj koji je istovremeno i autor teksta nije sputan autoritetom izvornika. Pri prijenosu posebnoga leksika Ferić odustaje od postupaka koji odgovaraju načelima ostvarivanja prijevodne ekvivalencije. Takav se prevoditeljev stav očituje poglavito u slučajevima konotativne uporabe latinske onimije. Metonimijsku uporabu mitoloških imena Ferić izbjegava zadržati u hrvatskom tekstu pa takva mjesta razrješava leksičkom zamjenom ili ispuštanjem. Antroponime preuzete iz onomastičkoga inventara rimske književnosti metodom lokalizacije, poznatom iz prethodne dubrovačke prevoditeljske tradicije, zamjenjuje imenima likova iz književnog nasljeđa starijih dubrovačkih pisaca. Iz svega proizlazi da Ferićeva dvostruka uloga prevoditelja i autora za posljedicu ima različit pristup prevodenju vlastitoga i tuđega onomastičkoga materijala.

Literatura:

- БАРХУДАРОВ, ЛЕОНИД 1975. *Язык и перевод* (Вопросы общей и частной теории перевода), Москва.
- БАТУŠIĆ, НИКОЛА 2006. http://dzs.ffzg.hr/text/batusic_2006.htm (12.12.2007.).
- ГРАЧАН, ГИГА 1998. Lokalizacija kao prevodilačka metodologija, *Kolo VIII*, 3, Zagreb, 343–348.
- GRGIĆ, IVA 1999. Prilozi traduktološkoj analizi talijanskog prijevoda Institucije, *Colloquia Maruliana VIII*, Split, 109–120.
- GRGIĆ, IVA 2004. *Osman i njegovi dvojnici. Traduktološka studija*, МН, Dubrovnik.
- PREMUR, KSENIJA 1998. *Teorija prevodenja*, Ladina, Dubrava.
- СКОК, ПЕТАР 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, JAZU, Zagreb.
- ТОМАСОВIĆ, МИРКО 1996. *Traduktološke rasprave*, Zagreb.
- ВИНОГРАДОВ, ВЕНЕДИКТ 1978. *Лексические вопросы перевода художественной прозы*, Издательство Московского университета, Москва.
- ВЛАХОВ, СЕРГЕЙ; ФЛОРИН, СИДЕР 1980. *Непереводимое в переводе*, Москва.
- WIRTZ, GUDRUN 1997. *Đuro Ferić, Slavica Poematia Latine reddita.*, Köln.
- ZIMA, LUKA 1887. *Njekoje, većinom sintaktičke razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine*, Zagreb.

On Latin onomastics and translation methods in the fables of Đuro Ferić (1739–1820)

Abstract

This paper focuses on analyzing Ferić's methodology in translating Latin fables into the Croatian language. An analysis of onomastic material illustrates how Đuro Ferić approached translating Phaedrus' text differently than he did his own fables. By introducing the onomastic register of older Ragusan literature into the Croatian version of his genuine Latin fables, Đuro Ferić managed to incorporate his fables into the national literary context.

Ključne riječi: Đuro Ferić, latinska onimija, prijevodna ekvivalencija
Key words: Đuro Ferić, Latin onomastics, translational equivalence